

Születésnap beszélgetés

a hetvenéves Barcsay Jenővel

A hír szűkszavú: *Barcsay Jenő* Kossuth-díjas, kiváló művész ma ünnepli hetvenedik születésnapját. Néhány nap híján tehát egy idős a XX. századdal, amelynek egyik — Európa-szerte ki-magasló művészegénisége.

Budapesti műteremlakásában az elmúlt hét évtizedről beszélgetünk.

— Örülök — Kezdi a szót —, hogy megértem a hetvenedik évemet. Nagyon nagy dolog, hogy jó egészségben eljutottam idáig. A másik születésnap gondolat: amióta csak a világra jöttem, tudom, hogy van anyám. Ma is. Most lépett életének századik esztendejébe. A harmadik gondolat: nagyon hálás vagyok a sorsomnak, hogy életemben mindig hozzásegített ahhoz, hogy az adottságot, amivel születtem, kibontakoztathattam. Ehhez persze nemcsak adottság kell, szerencse is, lehetőség is. Az életemre döntő befolyással volt az, hogy a sors néhány olyan nagyszerű emberrel hozott össze, akik nemcsak jók voltak hozzám, hanem anélkül, hogy ismertek volna, segítettek rajtam. Így például örök hálával tartozom *Gulyás Károlynak*, a marosvásárhelyi gimnázium rajztanárának, mert neki köszönhetem, hogy festő lett belőlem. Ő fedezte fel bennem a rajzkészséget s vitt el az egyik helyi mecénáshoz, aki anyagilag hozzásegített, hogy Pestre jöhessek, a Képzőművészeti főiskolára. És nem felejtettem el *Luka Károlyt*, a tanáromat, akitől nemcsak nagyon sokat tanultam, hanem aki első kiállításaimat is önzetlenül patronálta.

Barcsay Jenő életének nemcsak az indulása volt különös, a folytatása is. Erre így emlékeznek:

— A főiskola elvégzése után még nem gondoltam arra, hogy a festészetből megélejek. Festettem, rajzoltam valami belső kényszer alatt, talán azért, mert mindig nagyon szerettem kísérletezni s egy-egy mű megszületését a kísérletek sora előzi meg. Harmincegy éves koromig éltem így, szinte kizárólag a kísérletezésnek szentelve minden órát. Aztán nem ment tovább, állást kerestem, hogy megélejek valamiből. Így kerültem az egyik iparostanonc-iskolába, ahol a fémpipari technológiától kezdve a magyar irodalomig több tárgyat tanítottam, csak éppen rajzot nem. Talán furcsán hangzik, de így igaz. Így éltem 1944-ig, amikor is rövid idő alatt három Sas-behívó érkezett címemre. Előbb *Kmetty Jánostól*, aztán pedig *Szőnyi Istvántól* kaptam hamis papírokat, miszerint katonai szolgálatra alkalmatlan vagyok. Bújkálva, hamis iratokkal úsztam meg ép bőrrel a háborút.

A felszabadulást követően nevezték ki a főiskola anatómiai tanszékének tanárává. Ennek is különös története van.

— Amikor a háborút követően, még a tanítás megkezdése előtt, összeült a tanári kar, *Krocsák Emil* ajánlotta meghívásomat a megüresedett tanári állás betöltésére, és *Szőnyi István* támogatta javaslatát. A döntést *Varga Nándor* közölte velem. Néhány nappal később *Szőnyi* megkérdezte tőlem: Jenő, vállalod-e? Akkor még csupán annyit értettem az anatómiához, mint a többi festőkollégám, de ez nem lehetett elég arra, hogy tanítsam az anatómiát. Ezért haladékat kértem a végleges válaszadásra, s ehhez kapóra jött a háromhónapos kényszerszűznet. A szertárból kicsempésztem egy csontvázat, újságpapírba csomagoltam, s amikor

a kapuban a portás egy pillanatra elfordult, mint egy vásott kölyök, kiiskoltam. Három hónapig szinte éjjel-nappal ezt a csontvázat tanulmányoztam... Így kezdődött s folytatódott azzal, hogy minden órára rajzokkal illusztrált óravázlatot készítettem. Ezt csak azért említem, mert ezekből a rajzokból született meg első könyvem.

Azóta könyveit nemcsak idehaza, Európa-szerte ismerik, s kaphatók is a legkülönbözőbb nyelvekre lefordítva Európa legtöbb városában. És anatómiai rajzai helyet kaptak a francia diákok tankönyveiben is.

Gyakran próbáltam már megfejteni Barcsay Jenő művészetének titkát, de teljességében máig sem sikerült. Képeinek egyszerűsége volt az, amely megkapja e képek szemlélőjét? A kis méretekben is a monumentalitás erejével ható varázsuk? Vagy a súlyos, tömbszerű alakok látványa? A tájak konstruktív tükre? A színek nyersségében is megkapó villódzása? Egyik is, másik is, de nem külön-külön, hanem együtt, abban a harmóniában, amely Barcsay Jenő minden alkotásának legfőbb ismérve és jellemzője.

Egyik fő témája: Szentendre jellegzetes tájai, utcásorai és házai, amelyekben a sík és a tér ellentmondásának feszültsége izzik. A formák egymáshoz kapcsolódó arányrendje az, ami lenyűgöz és feleml egyserre, ugyanakkor gondolkodásra késztet — —a művész

így kívánja felkelteni az emberekben szunnyadó alkotóerőt.

Sík és tér — látszólag hideg és merev geometriai fogalmak. Barcsaynál azonban művészetéből emelkednek, mert képein a konstrukció tisztaságát áthatja a líra melege. A színek szépsége az élet melegségével vonja be ezeket a képeket. A felszabadult színelmények teremtik meg művei hangulatát, s keltelenk mély, maradandó érzéseket a szemlélőben. S ebben nem kis része van Szentendre szépségének.

— Az én konstruktív festészetem Szentendréből nőtt ki — vallja ma is, hetvenévesen. — Nem tudom elképzelni festői életemet Szentendre nélkül. Amikor először itt jártam, annyira megragadott szépsége, történelmet idéző hangulata, hogy nem tudtam tőle többet elszakadni. Pedig régen volt, 1929-ben, amikor az első nyaramat töltöttem ebben a patinás városkában. Egy életre szóló barátság fűz Szentendréhez, s ezért is tett boldoggá két esztendővel ezelőtt az a kérés, hogy én készítsem el a felépülő művelődési központ monumentális mozaikját. Eddigi két mozaikom márványból készült, ez viszont színes, murányó üvegmozaik lesz. *Heggyi György* és *Rácz András* közreműködésével novemberben kezdtük kirakását, és terveink szerint február közepére elkészülünk vele. És örülök annak is, hogy nem kell várni beépítéséig: áprilisban kiállításra kerül a Múcsarnokban.

P.